

Програма «Домівки для України» у Великій Британії: чого ми навчилися?

Кріш Кандія

Десятки тисяч людей у Великій Британії відкрили свої домівки для українців. Вивчення цього історичного прикладу дає змогу зробити важливі висновки для майбутніх програм, спрямованих на допомогу біженцям і вразливим групам населення.

Після того як Україна зазнала агресії, Велика Британія опинилася в перших рядах країн, що надають військову, дипломатичну та гуманітарну допомогу українському народу. Одночасно з цим десятки тисяч громадян Великої Британії висловили солідарність і запропонували надати притулок у своїх будинках і громадах. У відповідь на це через 18 днів після початку війни було розроблено та запущено нову програму державної підтримки - «Домівки для України» (ДДУ). Окрім цієї програми існувала сімейна програма, яка дозволяла українським сім'ям, що

оселилися у Великій Британії до війни, фінансувати приїзд сюди своїх родин.¹

Ця програма передбачала, що жителі Великої Британії зобов'язуються приймати в себе українців протягом щонайменше шести місяців, за що вони отримуватимуть до 500 фунтів стерлінгів на місяць на утримання однієї родини.² На момент написання статті це дозволило 127 600 українцям, переважно жінкам і дітям, приїхати до Великої Британії.³ Хоча ця програма стала віддзеркаленням давньої британської традиції надання пристановища й притулку тим, хто їх потребує, вона також характеризується

Подарунки, привезені українськими біженцями для своїх господарів у Великій Британії. Джерело: Джон Боуен

інноваційним підходом і являє собою вельми ефективний крок уперед. Міністри та державні службовці різних відомств Великої Британії об'єднали зусилля один з одним і з громадянським суспільством для спільної реалізації програми, яка не тільки добре послужила українцям, а й дала змогу домогтися значної економії коштів і кращих результатів порівняно з альтернативними варіантами розміщення біженців.

Фонд Sanctuary Foundation (Притулок) спільно з компанією Whitestone Insight провів масштабне дослідження з метою з'ясування досвіду 1 920 українських біженців, прийнятих за програмою «Домівки для України». Глибоке вивчення цієї програми дасть змогу почерпнути багато для майбутнього антикризового реагування.

Успіхи

Ціла низка сильних сторін цієї програми сприяла її величезному успіху.

Відповідь громадянського суспільства: Програма ДДУ об'єднала безпрецедентну кількість людей, які відгукнулися на заклик проявити співчуття та гостинність. З часів Другої світової війни не було настільки

масштабної програми розміщення цивільного населення. (Для контексту: у рамках «Кіндертранспорту» в 1938-39 рр. у Великій Британії було прийнято сім'ями близько 10 000 дітей з Європи, врятованих від Голокосту).

Більшість господарів у ДДУ раніше не стикалися з біженцями. Сплеск гостинності стався, незважаючи на загальнонаціональну кризу вартості життя та додаткові труднощі, з якими стикаються багато людей у зв'язку з економічними та соціальними наслідками пандемії COVID-19. До того ж це сталося в той момент, коли уряд намагався впровадити суперечливі ініціативи щодо відмови особам, які спонтанно прибули, у праві просити притулок та щодо ініціювання їхньої висилки до Руанди. Ці чинники ще більше підкреслюють масштабність програми прийому біженців ДДУ.

Соціальний капітал та інтеграція: На відміну від багатьох інших шукачів притулку та біженців, які насилу інтегруються в британське суспільство, ті, хто переїжджає до Великої Британії за програмою ДДУ, справляються з цим завданням досить успішно. Проживання в будинках у місцевих

жителів дало змогу зав'язати міцні дружні стосунки, прискорити освоєння мови та розуміння культури біженців. Це також дало змогу багатьом британським громадянам на власному досвіді відчути труднощі й радощі, пов'язані з підтримкою біженців. Багато господарів стали проявляти високий ступінь зацікавленості та винахідливості в наданні допомоги біженцям.

Поряд із розвитком індивідуальних взаємин у побуті формувалися численні громадські об'єднання, які часто називали українськими осередками або центрами гостинності. Ці осередки виступали катализатором колективної підтримки та активних дій — від організації соціальних заходів до надання транспорту, меблів та послуг із догляду за дітьми. Більшість із них розвивалися самостійно, під керівництвом волонтерів, без будь-якої фінансової чи іншої підтримки з боку центральних або місцевих органів влади. Цим центрам часто вдавалося отримати підтримку з боку місцевих підприємств і благодійних організацій.

Отримання візи: Рішення уряду дозволити громадянському суспільству організувати взаємодію між спонсорами та гостями та надати відповідні повноваження спочатку було зустрінуто з побоюванням, скептицизмом і зволіканням. Проте державні органи співпрацювали з громадянським суспільством, щоб допомогти прискорити процес і усунути можливі труднощі. У результаті швидкість і масштаб видачі віз стали безпрецедентними в історії Великої Британії.

Спочатку термін розгляду заяви на отримання візи становив п'ять тижнів, але тепер рішення нерідко ухвалюють протягом кількох днів. Така ефективність багато в чому пояснюється збільшенням потенціалу Міністерства внутрішніх справ і готовністю переглянути наявні практики. Це значне покращення порівняно з процесом отримання дозволу для сирійських біженців, який займав близько 12-18 місяців.

Неформальний підхід до підбору господарів, здебільшого через соціальні мережі, дозволив програмі ДДУ дуже швидко набрати оберті. Переважна більшість

господарів були визнані придатними, були гостинними та продовжують надавати безпечний притулок своїм сім'ям біженців, які їм підходили.

Співвідношення ціни та якості та кращі результати: СПорівняно з афганською програмою переселення, ДДУ виявилася набагато ефективнішою за співвідношенням ціни та якості. Розміщення 10 000 афганських біженців у готелях обійшлося приблизно в 438 мільйонів фунтів стерлінгів на рік (120 фунтів стерлінгів за ніч на одного біженця). Таке розміщення 117 100 українців обійшлося б у 5,12 мільярда фунтів стерлінгів на рік. За найскромнішими підрахунками, вартість послуг розміщення в ДДУ (500 фунтів стерлінгів на місяць на сім'ю) становить 702 мільйони фунтів стерлінгів на рік, що дає змогу заощаджувати близько 4,4 мільярда фунтів стерлінгів на рік.

Крім того, ДДУ забезпечила кращі результати, зокрема, тіснішу інтеграцію. Афганські сім'ї залишалися в готелях понад 18 місяців, не маючи змоги влаштуватися на роботу, до школи та інтегруватися в місцеві громади. Багато з них опинилися в соціальній ізоляції, стали об'єктами агресії ультраправих і ризикували потрапити до спеціалізованих установ. Це призвело до серйозних фінансових, політичних, соціальних, освітніх та емоційних наслідків. Такий разючий контраст необхідно врахувати під час вироблення майбутньої політики та ухвалення рішень.

Співпраця: Від самого початку між урядом і громадянським суспільством була налагоджена відмінна відкрита комунікація. Це призвело до співпраці між різними державними відомствами, між високопоставленими державними службовцями та з цілою низкою НУО, груп і організацій, включно з тими, які спочатку були налаштовані скептично або навіть відверто вороже стосовно програми. ДДУ управляється міжвідомчою структурою, яка реально взаємодіє на високому рівні, з тісними зв'язками з місцевими органами влади, що і забезпечує її відносний успіх.

Проблеми

Незважаючи на триумф ДДУ, були й проблеми (деякі з них зберігаються).

Підбір: Процес підбору не такий простий. Досвідчені організації були приголомшені самим масштабом відповідної реакції, коли їм довелося швидко збільшити обсяги та розробити цифровий механізм підбору. Цифрові агентства та локалізовані групи справлялися краще. Однак, більша частина пошуків з метою підбору здійснювалася через соціальні мережі.⁴

Забезпечення безпеки: Місцева влада швидко створила механізми захисту та обов'язкової перевірки добробуту, які дали змогу відіяти багатьох неблагонадійних господарів ще до того, як вони прийняли біженців. Однак, кілька інцидентів все ж мали місце, кидаючи тінь на цю програму. Подальше забезпечення безпеки для господарів і гостей залишається життєво важливим, особливо в міру того, як українці переходять до більш довгострокових варіантів розміщення з меншою підтримкою.

Фінанси: З огляду на те, що війна в Україні триває, а Велика Британія стикається з кризою вартості життя та обмеженими можливостями місцевих житлових органів, зберігається значний ризик того, що програма розміщення виявиться нестійкою. Деякі господарі достроково припиняють свої зобов'язання з надання житла. Збільшення винагород господарям допомогло знизити цей ризик, проте фінансові труднощі, як і раніше, становлять загрозу для деяких господарів і гостей.

Довгострокове проживання: Відсутність доступного соціального житла та недорогої приватної орендної нерухомості для українців, куди вони могли б переїхати після закінчення терміну проживання в приймаючих домогосподарствах, змусила багатьох господарів і гостей звернутися до уряду з проханням про термінову допомогу біженцям, які намагаються знайти відповідне житло на тривалий термін. Більшість господарів, як і раніше, виявляють

величезну доброзичливість і готові подовжувати терміни розміщення, проте все більше біженців не має надійного житла.

Служби підтримки: Незважаючи на щедре фінансування, що надається центральним урядом місцевим органам влади для підтримки біженців, доступні послуги значно різнилися залежно від конкретного району, і тягар повсякденної допомоги в опануванні мови, догляді за дітьми, охороні психічного здоров'я, інтеграції та транспортуванні часто лягав на плечі господарів і громадських центрів.

Психічне здоров'я: Багато хто з тих, хто втік від війни в Україні, пережили тяжку втрату близької людини та травму, проте наші системи охорони психічного здоров'я вже й так працюють на повну потужність. Більшість осіб, які приймають гостей, не пройшли жодного навчання з питань приймання гостей, виявлення випадків сексуальної експлуатації або торгівлі людьми, надання міжкультурної підтримки, роботи з душевними травмами або сприяння успішній інтеграції. Проведення базової підготовки до та під час розміщення гостей, а також закріплення обов'язковості такої підготовки могло б сприяти зменшенню труднощів із психічним здоров'ям.

Працевлаштування: Багато українців залишили вдома добре оплачувану роботу, але так і не змогли знайти аналогічну роботу тут. Багато хто влаштовується на роботу як прибиральниці та доглядальниці, а також на інші посади, для яких їхня кваліфікація занадто висока. Хоча це може надавати певну допомогу місцевим громадам, а також допомогти українцям у фінансовому плані та в плані інтеграції, проте зростає невдоволення з приводу того, що біженці не можуть реалізувати себе, а їхні навички, які могли б бути цінними для економіки Великої Британії, зникають. Оскільки багато українських біженців у Великій Британії — це жінки з дітьми, вони можуть натрапити на додаткові труднощі під час пошуку роботи з гнучким графіком. Вони не мають у своєму розпорядженні мереж підтримки або

фінансового забезпечення, щоб звернутися по допомогу в позаурочний час або під час шкільних канікул. Труднощі з англійською мовою та психічним здоров'ям посилюють проблему.

Що далі чекає на українців у Великій Британії?

Незважаючи на ці труднощі, переважна більшість українців зустріли у Великій Британії щирий прийом і досягли небувалого рівня інтеграції, з огляду на часові рамки та кількість переселенців. Однак у міру продовження війни співчуття населення не повинно сприйматися як належне. Спочатку господарям пропонувалося розмістити українських гостей на шість місяців, але для деякого цей термін збільшився втричі через проблеми з пошуком більш довгострокового житла. Існують ризики, що така ситуація призведе до втрати доброзичливості і тому вкрай важливо, щоб британський підхід, що вирізняється співчуттям, винахідливістю та співпрацею, був збережений і надалі. Існують чотири взаємопов'язані області потреб, які необхідно задовольняти:

Привітний прийом: Необхідна постійна підтримка господарів і новоприбулих гостей. Це може охоплювати продовження ініціатив, що забезпечують практичну підтримку та схвалення з боку громадськості, обмін найкращими напрацюваннями між різними місцевими органами влади та громадськими групами, а також інвестиції національного уряду в інтеграцію.

Добробут: Багато українських біженців стикаються з проблемами у сфері працевлаштування, житла та спілкування, крім того, що вони відчувають тривогу за друзів і родичів в Україні та власне невизначене майбутнє. Інвестиції в забезпечення достатньої, адекватної та своєчасної соціальної підтримки принесуть користь українцям, включно з численною групою дітей із психологічними травмами та збільшать їхні шанси стати щасливими та продуктивними членами нашого суспільства та працездатного населення.

Робота: Багато українців у Великій Британії сьогодні почуваються знесиленими, розчарованими або приниженими у зв'язку із ситуацією на роботі. Реалізація заходів з підтримки біженців у пошуку роботи, яка більшою мірою відповідає їхнім навичкам і кваліфікації, має вирішальне значення. Прискорення процесу працевлаштування завдяки продовженню програми ESOL (англійська для носіїв інших мов), прискоренню визнання кваліфікацій і проведенню семінарів із передання навичок сприятиме більшій фінансовій незалежності та залученню українців до трудової діяльності у Великій Британії, особливо в тих галузях, де відчувається нестача робочої сили.

Гідне житло: Доступність і місце розташування житла є основними перешкодами, і багато українців у Великій Британії насилу знаходять орендодавців, готових прийняти орендаря, який отримує допомогу. Надання додаткових стимулів може сприяти подальшому збільшенню кількості господарів або появи орендодавців. Для забезпечення достатнього житлового фонду в довгостроковій перспективі необхідно вивчити додаткові можливості, наприклад, можливість створення розбірних (модульних, переміщуваних) будинків..

Потенціал для майбутніх ініціатив

Програма ДДУ виявилася успішнішою та економічно ефективнішою, ніж будь-який інший метод розміщення біженців, що застосовувався у Великій Британії за останні 70 років. Готовність уряду йти на ризики, діяти зі співчуттям, співпрацювати з громадянським суспільством і оптимізувати процеси може й має бути використана в інтересах інших груп біженців і вразливих груп населення.

Посібник із передового досвіду, де задокументовано підхід до побудови програми, визначено ролі центрального уряду, місцевих органів влади та громадських організацій, описано успіхи та можливості для покращення, може стати покровоковим планом, який можна буде швидко реалізувати в разі майбутніх криз.

Досі програма ДДУ не використовувалася щодо інших вразливих груп населення. Фонд «Притулок» (Sanctuary Foundation) закликав уряд розширити цю програму, включивши до неї суданських біженців, особливо тих, у кого є родичі, які вже влаштувалися у Великій Британії. Дійсно, стосовно українців, на відміну від інших груп, проявляється особлива відкритість. Одні пояснюють це расизмом, інші — стратегічним значенням війни в Європі.

Є підстави вважати, що багато хто з тих, хто бере участь у проекті ДДУ як господарі, що приймають, будуть готові знову приєднатися до нього. Зберігаючи їхній досвід і знання в базі даних, ми можемо значно підвищити шанси на їхню таку саму ефективну й оперативну участь у разі виникнення необхідності. А поки що ми маємо відсвяткувати успіх. Велика Британія розробила та розгорнула ефективну й надзвичайно корисну програму, якою ми всі можемо пишатися.

Кріш Кандія

krish@sanctuaryfoundation.org.uk @krishk

Директор фонду «Притулок» (Sanctuary Foundation)

1. Загалом таким чином прибуло близько 53 000 осіб: bit.ly/ukraine-family-scheme
2. www.gov.uk/register-interest-homes-ukraine
3. Станом на 10 липня 2023 р. загальна кількість власників віз, які прибули до Великої Британії за програмою допомоги сім'ям з України (Ukraine Scheme), склала 180 600 осіб. Зокрема 53 000 осіб прибули за програмою допомоги сім'ям з України (Ukraine Family Scheme) і 127 600 осіб — за програмою спонсорвання українських родин (Ukraine Sponsorship Scheme): bit.ly/ukraine-family-scheme
4. У листопаді 2022 року Управління національної статистики повідомило: «Понад третина (36 %) тих, хто на сьогодні приймає гостей, повідомили, що познайомилися з ними безпосередньо через соціальні мережі. Інші часто згадувані способи — через офіційну службу або організацію з підбору (19 %) і через неофіційну місцеву мережу або організацію (16 %)». bit.ly/experiences-homes-for-ukraine